

«fa un *šáfæk* que espanta, no et moguis» són frases, oïdes a Bna. [1910], Maresme [1920] i pertot en cat. or.; *Xàfec d'abril*, poema de Carner (O. C., pròleg, 33); però també en gran part del cat. occid. (*un šáfæk* Àreu de V. Ferrera, 1933).

Substantiu que, en el Princ. mateix, es presenta en formes onomatopèiques paral·leles i concurrents: *uy šákii* Tor de Vall Ferrera (1932), *un bàtec*² (veg. BÀTREC); hi ha formació paral·lela en *čap*:- cast. *chapparón*, val. *xapallada* i *japallada* [o sigui *čap*]: «*sobatudà*: chaparrón, lluvia recia y de corta duración, que descargando con violencia, en corto tiempo mucha agua, inunda y arroya la campaña», CROS (1764, p. 133); *xapalló* [*japalló*: chaparrón de agua], Sanelo; v^o] i *xaparró* en el Migjorn val. (ALCM). «*Xapalló, xapetó*: xapellada, *xàfec*, aiguat», SGuarner, gloss. de *Canyis*; *xaparrada* dial. «*xàfec*», Belv.

En canvi en els parlars valencians la formació en -eg- té un abast semàntic més general de transitar, trepitjar, el terreny: «ia veig que vostè no necessita savis, sinó un home que hu tinga tot ben *acafegat*» Carcaixent (1962); «l'Almàrsera és un edifici de dins del poble, que hi *cafigaen vi*» 'l'hi trepitjaven, premsaven' Benissoda (1962); «travessat ja el barranc de la Fleixa, La Cuta i per les crestes del Carrascal, bo i *xafigant* les fites de Lloc-Nou i Terrateig amb Vilallonga, --- s'havien perdut endins del Barranc de l'Infern --- al riu Alcoi», Mascarell (*La Marina*, 11-x-1964). I també mall. rural «la qüestió és poder-se *atxafegar*» 'poder-se bellugar', diuen els segadors de Lluçmajor (BDLC XIV, 212).

Xafegada 'gran *xàfec*' (DAG, Ruyra). «Un torrent que engrosseixen les térboles aygues de la *xafagada*», Verdager (*Colom*, 147.2). *Xafeguer* 'lloc de fang' (Lab.). *Xafigar* o *xapicar* valencià. *Xafunyar* (DAG). cf. *safunyar* (FONYAR). *Xafó*.

CPt.: *Xafablats* (č-), nom d'una partida de St. Rafael del Maestrat, de camps cereals, molt exposada a aiguats. *Xafacà*, *xafacaner*. *Xafa-roques*, nom de dos bandolers, pare i fill, que maldaven pel Vallès l'any 1802 (MilàF, *Romlo*, 155; Bna., 1830): bon substitut catalanesc de *maton*, *valentino*, *pinxo*. *Xafamànegues*. *Xafaterrossos* [Lab. 'esterrossador']; Verdager, *Jovenivoles* (O. C. Pop. XXIX, 201).

¹ El Dicc. Tarongí grafia *atxofar-se* el que el *DAmen* explica «*acxofarsé*: arrellanarse en el asiento para más regalo y comodidad, *repantigarse*, desidióse recumbere»; «*acxofada*: plasta grande de suciedad; disparate que echa a perder el negocio», «*atxofar-se* a terra mall.: aclofar-se ---», DAG. Ni en el *DFgra*. ni Amen. no hi ha (*a*)*xafar* ni (*a*)*xofar*. Per al vigatà *xofre* 'brut, llord, deixat' (on pot haver-hi hagut influència d'això i de *llefre*), veg. SAFARÓS. — ² Aquest, amb terminació femenina, és també portuguès clàssic: «una grande *bátega* de chuva nos en-sopou» (V. la cita a XOPAR).

Xafardada, *xafardegada*, *xafardeig*, *xafardejar*, *xafarder*, *xafarderia*, *xafareig*, *xafaret*, V. *safareig* *Xafarnat*, *xafa-roques*, V. *xafar* *Xafarot*, V. *xafarder*

(SAFAREIG)

Xafarot, coltell, ganiveta [«acinacis» Belv.]: «Aquí els moros desenveynan los *xafarots* y s'embestian per matar-se», Em Vilanova (O. C. II, 163); «si no t'armen camorra y trauen en seguida el *chafaròt*, per a fer-te creure, a la força, que tenen rahó», MGadca (T. del Xè I, 52, de nou 161); i figuradament i fam. 'arma de foc' val. (Valor-Giner, 1950-55). Pejorativament s'usa per 'sabre': (parlant d'un militar retirat) «ens tracta de *guerreros*? --- això el teu pare, --- que ha dut el *xafarot* aquí al costat...», NOLLER (*Febre d'Or* I, 248.1).

Quant a l'etimologia, *xafarot* és mot intimitament reccionat, d'una banda, amb l'àrab *šifra* «chaira de zapatero» (arrel *šfr* 'disminuir', 'baixar', 'retallar') d'on el cast. CHIFLA [1611] 'ganiveta d'enquadernadors, guanters' etc.; de l'altra, amb el bereber *šafaruθ* 'sabre', 'coltell' (per al qual, veg. DCEC/DECH II, 357a 40), que endemés no està ben aclarit si tenen o no origen independent. *Xefla* val. eina de tall dels corretgers i en forma cast. *xifla* (ALCM). *Xafarroti* men.

XAFARRANXO, 'operació de desembarassar la coberta d'un vaixell en vistes a un combat o expedició', del cast. *zafarrancho* id., compost de *rancho* 'espai dins una nau', i *zafar* 'treure del pas, llevar de carrera'. □ 1.ª doc.: Lab. 1840.

Xafarri, V. *safarri* (SAFARÓS) *Xafat*, *xafaterrossos*, *xàfec*, *xafegada*, *xafegar*, V. *xafar* *Xafegó*, V. *xàvega* *Xafeguer*, *xafar*, V. *xafar* *Xafes*, cpt. de *aixà* ('aixada') i *fes* *Xaficar*, *xafigar*, *xafinyejar*, *-finyós*, V. *xafar* *Xafis*, V. *xafardada* (*xafarder*, SAFAREIG) *Xaflant*, *xafllantar*, V. *xamfrà* *Xafó*, V. *xafar*

Xafogor, V. *ofegar* VI, 35b53; els mallorquins, com Alcover, solen preferir la variant en -*g*:- «caure defallit --- en una diada de molta *xafagor* ---», MrnAguiló, a. 1870 (Casac., *Epist. Verdager* I, 233).

Xafogós, V. *ofegar* *Xafrant*, *xafrantar*, V. *xamfrà* *Xafreig*, V. *safareig* *Xafurnat*, V. *xafar* (cf. *enfurnat*, FORN) *Xagar-se*, V. *eixaguar-se* a AIGUA i a EIXAUGAR (III, 248b1ss., 28, 58, 249a5, 11, 13, i n. 1)

+XAGNA. A Benigànim em digueren que la *čáñna* o *čagnéta* «és el pardal ['moixó'] que és víctima del *cuquello* ('cucut'); sembla voler dir aquell a qui, segons la contalla popular, el cucut mascle o femella encomanen la cria de llurs ous; no en tinc confirmació (manca a tots els diccs., a Orellana etc.). L'aspecte del mot fa pensar en l'àrab, però per aquest costat no hi ha res clar ni gaire esperançador; car hauria de ser d'una arrel *šagan*: no podem pas dir que no hi hagi tal cosa, però és una arrel rara, i el seu sentit no disuadeix ni indueix clarament: cert que l'adjectiu *šagn* 'petit' («paucus») ja consta en el Djauharí (a. 1002), i que aquest i formes semblants estan corroborats pel Firuzabadí (fi. S. XIV, *šaqin*, -*qin* id., *šaqan* 'ser escàs', *šuqûna* «paucitas»), sembla que s'ha usat com a reforç del ben conegut sinònim *qalil*: Freytag II, 440); però